

УДК 340

**Грушко М. В.**

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри  
міжнародного та європейського права,  
Національний університет  
«Одеська юридична академія»*

**Тютюнник В. О.**

*студентка 2-го курсу  
факультету судового та  
міжнародного права,  
Національного університету  
«Одеська юридична академія»*

### **Міжнародно-правове регулювання заборони катувань**

Наукова проблема запобігання катувань - це набір питань як теоретичної, так і прикладної природи. Багато з них склали тему спеціальних як наукових так спеціальних досліджень. Вибір теми пояснюється тим, що катування є одним із глобальних порушень прав людини, які сьогодні викликають серйозні побоювання серед усієї світової спільноти.

Використання катувань завжди пов'язане з обмеженням та порушенням прав людини. Дні минули, коли проблема катувань була виключно під внутрішньою юрисдикцією. В даний час у міжнародному праві значення міжнародних норм, що регулюють питання протидії катуванню та інших нелюдських ставлення до людей, зростає. Очевидно, катування протягом тривалого часу історії людства, а часто і сьогодні, використовувались і використовуються в основному для залякування не лише певної людини, але й всього суспільства.

У Загальній декларації прав людини 1948 р. зазначено: «визнання гідності, властивої всім членам людської родини, та їх рівномірні та невідповідні права, їх основа є основою свободи, справедливості та загального світу» Стаття 5 Загальної декларації фіксує загальний принцип співіснування людини, тобто «нікого не слід катувати або таке лікування чи покарання, яке принижує гідність або жорстокі, нелюдські» [3]. Аналогічна вимога міститься у положеннях Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року, Європейській конвенції про захист прав людини і фундаментальні свободи 1950 року. З часом міжнародне право поповнюється правовими нормами, призначеними для регулювання питань виключення використання катувань і насильства щодо всього людства, та містить гарантії дотримання основних прав та свобод людини та громадянина. 9 грудня 1975 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію

про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських дій або приниження гідності. Декларація вперше сформулювала чітке визначення

концепції «катування». Відповідно до ст. 1 Декларації катування «означає будь-які дії, через які людина навмисно викликає сильний біль або страждання, фізичні чи психічні, її підбурювання, щоб отримати інформацію чи визнання від неї, або від третьої сторони, покарати за дії, які вона виконувала або в групі, в якій він підозрюється, або залякує його або інші люди» [3].

Крім того, ст.5 Декларації передбачає, що «підготовка персоналу, що охороняє закон, та підготовка інших чиновників, які можуть бути відповідальними за особи, позбавлені свободи, повинна забезпечити позицію, в якій заборона катувань та інших жорстоких, нелюдських дій або приниження гідності циркуляції та покарання повністю враховувались» [3]. Очевидно, значення декларації важко завищувати. Слід підкреслити, що вона була прийнята у формі резолюції Генеральної Асамблеї і, як правило, є дорадчою.

Як продовження того, що було сказано у резолюції № 34/169 від 17 грудня 1979 року, Генеральна Асамблея ООН прийняла Кодекс поведінки для підтримки права та розпорядження (далі - Кодекс). Згідно з ст. 5 Кодексу «не один чиновник ... не може бути здійснювати, підбурювати або відправити на будь-які дії, що є катуванням або іншим жорстоким, нелюдським або принизливим гідністю обігу та покаранням, і не єдиним чиновником ... не може посилатися на утилізацію вищої особи або таких виняткових обставин або загрози війни, загрози національної безпеки або будь-якої екстреної допомоги або в іншому вигляді» [4].

Римський статут Міжнародного кримінального суду (далі - Римський статут) визначає як катування, що вважаються «навмисними, що спричиняють сильну біль чи страждання, будь-то фізичні чи психічні, особа, яка перебуває під вартою або під контролем обвинуваченого; біль або страждання, що виникають лише в результаті юридичних дій, не вважаються катуваннями, непомітними з цих санкцій або спричиненими ними випадками» [2]. Незважаючи на деякі винятки в тлумаченні концепції Римського статуту, що розглядається, катування є складовою злочинів проти людства. Це не може свідчити про серйозність підходу до регулювання проблем у цій галузі. Протягом історії людства люди воювали із застосуванням катувань проти людей, великих вчених, філософи намагалися розумно сперечатися з скасуванням та заборонаю на використання катувань, і з цього приводу проводилися тривалі дискусії. Усі по-своєму бачили ідеальний стан, але майже всі бачили це без використання катувань. Вищезазначене вказує на те, що катування суперечать моральним заборонам, юридичним законам та здоровому глузду.

Однак, незважаючи на цей очевидний факт, деякі країни, зокрема Сполучені Штати Америки, проводять політику можливості застосування катувань та ставлять під сумнів загальновизнану позицію абсолютної відмови від таких явищ. Отже, США після нападу на Ірак поставили затриманих Іраку та деяких інших країн на його військовій базі в Гуантанамо, перетворивши її на в'язницю. Виходячи з суду та розслідування, стояли десятки осіб, яких катували, моральні знущання, в тому числі на національній та релігійній основі. Американські розвідувальні служби донині нелегально тримають громадян іноземних держав і застосовують до них катування. Те, що відбувається в цій в'язниці, хвилює все прогресивне людство.

Організація Об'єднаних Націй приділяє особливу увагу проблемі. Більше

того, в даний час ООН є центральним органом для розвитку та контролю стандартів у галузі захисту прав людини та свобод, запобігаючи катуванням та іншими нелюдськими типами кровообігу. У березні 2016 року в Женеві було проведено 31-шу сесію Ради ООН з прав людини, під час якої також було розглянуто питання про катування в американській в'язниці Гуантанамо. Було відмічено, що серйозні порушення прав людини в Гуантанамо не можуть залишатися безкарними відповідно до міжнародного права [1].

Звичайно, міждержавні відносини на теперішній стадії не позбавлені недоліків, їх характер важкий і непослідовний. У той же час ми вважаємо, що відмова та неможливість застосування катувань, закріплені в міжнародних та внутрішніх регуляторних діях, повинні суворо спостерігати всі та скрізь. Крім того, така відмова повинна розглядатися як імперативна норма міжнародного права *jus cogens*, що свідчить про триумф раціональності та людства над насильством, яке руйнує людину. Слід пам'ятати, що міжнародне право не може існувати там, де насильство відбувається в будь-якому з його проявів.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Тітов Є. Б. Система універсальних міжнародних актів по боротьбі з катуваннями та іншими формами негуманного поводження 2014. № 3. С. 383–389 URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP\\_index.htm\\_2014\\_3\\_64.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_64.pdf)
2. Тітов Є. Б. Міжнародно-правові механізми боротьби з катуваннями та іншими формами негуманного поводження у Європі 2014. №4. С. 332–338 URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP\\_index.htm\\_2014\\_4\\_59.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_4_59.pdf)
3. Affaire Irlande contre Royaume-Uni. Arrêt. Cour Européenne des droits de l'homme. Strasbourg. 18 janvier 1978. Comm. Report 25.1.76, par. B. Series B. № 23-1
4. Convention europeenne d'extradition. Declarationse eserves. Conceil de l'Europe. Direction juridique. Strasbourg, 1971. ISSN 1995-6134 338